

TÜRK KÜLTÜRÜ

AYLIK DERGI

118

ORDU SAYISI

Sayı 118

Yıl X,10

Ağustos 1972

OSMANLI TIMAR REJİMİ VE SİPAHİ ORDUSU

Prof. Dr. Halil İnalcık

XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar Kapıkulu Ocakları (yeniçeriler, kapıkulu süvarileri, topçu, cebeci, top arabacıları, lâğımçı ocakları) ile birlikte imparatorluk ordusunun en büyük ve önemli kısmını timarlı sipahiler teşkil etmekte idi. 1528'de resmî kayıtlara göre 27 bin Kapıkulu askerine karşı Timarlı ordusu cebelûleri ile 85 - 90 bini bulmakta idi. 1610'lar da ise Kapıkulu yaklaşık olarak 90 bin timarlı ordu ise cebelûleri ile 115 bin olarak hesaplanmakta idi. Bazı Batılı gözlemcilerin timarlıları yarım milyon göstermesi gerçekten uzaktır. 1610'da timarlı askeri artık ehemmiyetini kaybetmişti. Fakat XVI. yüzyıl ortalarına kadar miktar itibariyle olduğu kadar askerî bakımdan da ordunun ana gövdesini bu timarlı sipahiler teşkil etmekte idi. Büyük Osmanlı zaferlerinde Kosova, Niğbolu, Varna ve Mohaç'ta timarlı sipahilerin sür'atli çevirme hareketleri, harbin talihini tâyin etmekte en az ağır piyade durumundaki yeniçeriler kadar rol oynamıştır.

Osmanlı timar teşkilâtı bir askerî teşkilât olmaktan çok daha fazla bir şeydir. XIV. ve XV. asırlarda Osmanlı İmparatorluğu kurulup gelişirken devletin temel kurulları, vergi sistemi, toprak siyaseti ve eyalet idaresi bu temele dayanmakta idi. Mübalâğasız denilebilir ki, imparatorluk kendi fütuhatını, ve feth edilen yerlerin teşkilâtlandırılmasını bu sisteme borçlu idi ve bunun içindir ki, bir timar rejiminden bahsedebilmekteyiz.

Timar rejimi, Türklerin XI. yüzyılda İslâm dünyasını idareleri altına aldıktan sonra kendi askerî teşkilât ve gelenekleriyle yerli müesseseleri uzlaştırarak meydana getirdikleri bir rejimdir. Osmanlılar, bu rejimi tâbi oldukları tarihî şartlara göre geliştirmişler ve bu temel üzerinde cihanşümûl imparatorluklarını kurabilmişlerdir. Timar sisteminin şümûl ve ehemmiyetini bu şekilde işaret ettikten sonra onu daha yakından inceleyebiliriz.

Osmanlıların, fetihlerini teşkilâtlandırırken yaptıkları ilk ve en mühim iş, o yerin her türlü vergi gelir kaynaklarını tespit etmek üzere bir genel tahrîr yapmak, o zamanki tâbiriyle il yazmaktır. İl yazıcıları yahut onun yerine kullanılan başka bir tâbirle tahrîr emînleri feth edilen yeri

köy köy, kent kent dolaşarak her türlü gelir kaynaklarını tespit ederlerdi. Bu gelir kaynakları köylerde toprak vergileri (âşâr ve çift resmi) ve türlü resimlerden (değirmen, kovan, koyun resimleriyle evlenenlerden alınan gerdek resmi, ufak suçlardan alınacak cerimeler ve başkaları) ibaretti. Şehir ve kasabalardaki gelirler ise, belli başlı ihtiyaç maddelerinden pazarda veya kapan (kabbân) denilen büyük tartı yerlerinde alınan resim ve bâclardan ve bir de mum, tuz, boza gibi maddeler ticaretinin imtiyaz halinde özel kişilere verilmesi karşılığında alınan ve mukâta'a denilen gelirlerden mürekkepti. İl yazıcısı bunları belli bir esasa göre tahmin ve hesap ederdi. Köylerde, nüfus, herkesin tasarruf ettiği toprak miktarı ve evli olup olmadığı belirtilerek yazılırdı. Özel durumda olanlar, vakıf ve mülkler ayrıca tespit olunurdu. Böylece her köy ve kasabanın vergi gelir miktarı belli olurdu. Bu sayımın yazıldığı deftere mufassal defter denirdi. Yeni bir padişah tahta geldiği veya o yerin gelirinde bir artış varsa eksilme görüldüğü zaman tahrir işi yenilenir ve her sancak için yeni mufassal defter yazılırdı. İşte bu gelirlerin vazife sahiplerine dağıtılması, hâs, zeâmet ve timarları meydana getirecektir. Tahrirden sonra il yazıcısı, belli gelir kaynaklarını dağıtırdı. Genel olarak şehirlerdeki mukâta'aları, zengin köylerin vergi gelirlerini hâs olarak kaydederdi. Hâslar, Pâdişaha ayrılanlardan başka Vezirlere, Paşa ve Bey unvanını taşıyanlara berâtlarında gösterilen miktarlar ne ise o miktarda tâyin ve tahsis olunurdu. Başlangıçta sancak beyleri altında bey unvanı taşıyan subaşılar verilen timarlara da hâs denirdi. Sonradan XV. yüzyılın ikinci yarısında zeâmet terimi bu gibi hâslar için kullanılmaya başlandı. Subaşıya zaîm de denildiğinden zeâmet bu Arapça terimden üretilmiştir. Zeâmetin 20 binle 100 bin akça arasındaki timar olarak sınırlandırılması ise daha sonralara ait bir husustur. XV. yüzyılda 20 bin akçadan yüksek timarlar yanında 20 binden aşağı zeâmetler bulmaktayız. Öyle görünüyor ki, o zaman, bir timarın zeâmet adını alabilmesi defter-i hâkânide bir subaşıya ait timar olarak kaydedilmesine bağlı idi. Timar rejiminin zayıfladığı zamanlarda zeâmet miktarı üstündeki timarlara genel olarak hâs, altındakilere timar denmeğe başlamıştır. İl yazıcısı, elinde Paşa bitisi veya Padişah berâtı bulunan ve kendisine gönderilen sipahilere, elindeki vesikada yazıldığı miktarda timarlar tâyin ve tahsis ederdi. Buna göre, bir sipahiye veya zaîme birden fazla köyün vergi gelirleri tahsis olunabildiği gibi, bir köy hisseler halinde taksim edilerek bir veya birkaç hisse de tahsis olunabilirdi. Meselâ 15 bin akçaya istihkakı elindeki biti veya berâta göre belli olan bir sipahiye, 4000 akça vergi geliri olan A köyü, 7000 akça geliri olan B köyü 3500 akça geliri olan C köyü ve D köyünden de 500 akçalık bir hisse tâyin olunurdu. Bazı timarlar sadece hisselerden ibaret olabilirdi. İdarî düşünceler-

le büyük timarların da hisselerden terkiib edildiği görülmektedir (Bak: H. İnalçık, *Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara 1954). Sipahilere de timar dağıtan il yazıcısı bundan sonra hâs ve timarları sırasıyla gösteren bir ikinci defter düzenlerdi. İcmaî defteri denilen bu defter hâs ve timar sahiplerini ve her birine tahsis edilen köy ve hisselerin adını ve gelir miktarını özetle (icmâlen) gösterirdi. Timar gelirlerinin, kılıç timar denilen 2000 veya 3000 akça gibi asgarî bir miktar üzerinden deftere kadrolar halinde bölünmesi keza sonraları ortaya çıkmış bir usûldür. Böylece timarların, başka tabirle asker dirliklerinin nasıl dağıtıldığını gördük. Kanunî devri başlarındaki duruma göre (Bak: Ö. L. Barkan, H. 933-934 (M. 1527-1528) *Malî Yılına ait bir bütçe örneği*, İst. Üni. İktisat Fak. Mecmuası, cilt XV, No. 1-4, s. 277) imparatorluk vergi gelirlerinin yüzde 5'i Padişah hâslarına (bu gelir doğrudan doğruya devletin umumî masraflarını karşılamak üzere devlet hazinesine, hizâne-i âmiyeye girerdi), yüzde 37'si diğer hâslarla timarlara ve yüzde 12'si vakıf ve mülklere tahsis olunmuştu. Bu nisbet, bölgesine göre değişirdi. Bazı bölgelerde timara ayrılan gelir yüzde elliye kadar yükselirdi.

Şu noktayı ehemmiyetle belirtelim ki, timar olarak tevcih edilen şey yalnız devlete ait belirli vergi geliridir, sipahi ancak miktarı ve neveleri belirtilmiş olan vergileri bir dirlik, maaş, olarak kendisi mahallinde doğrudan doğruya tahsil ederdi. Bir köyün timar olarak verilmesi, o köyün arazisi veya halkı üzerinde sipahiye gerçek mânâda bir tasarruf hakkı vermezdi. Sipahi istediği şekilde tasarruflarda bulunamaz, araziye kendisi işleyemezdi. Yalnız dirliğini emniyet altına almak için devlet, kanunlarla ona toprak ve köylü üzerinde bazı haklar tanımıştı. Meselâ köylü toprağı üç yıl ardi ardına sebepsiz boş bırakırsa sipahi o araziye başka birinin tasarrufuna vermek üzere onun elinden alabilirdi. Sipahi köylünün toprağını bırakıp gitmesine de mâni olabilirdi. Köylü bırakıp gitmişse çift bozan resmi adı altında bir tazminat alırdı. Köylü toprağını kendi mülkü gibi istediği şekilde kullanamaz, satamaz, hibe edemezdi. Ancak sipahinin rızasını almak şartıyla toprağını başkasına verebilirdi. Devletin toprak üzerinde yüksek murakabesi vardı. Bütün bunlar sipahinin dirliğini garanti etmek, başka deyimle timar rejimini korumak için alınmış tedbirlerdir. Görülüyor ki, timar rejimi, devletin arazi rejimini ve köylünün sosyal durumunu tâyin eden bir temel sebep olmaktadır. Tekrar edelim ki, sipahi devlete ait kanunla belli ve defterlerde yazılı belirli miktarda bir vergi gelirini toplardı. O, bu sıfatla bir nevi vergi memuru sayılabilir. Devlet böylece vergi gelirlerini merkezde bir hazinede toplayıp oradan maaş olarak dağıtacak yerde bu işi mahallinde istihkak sahibine havale etmektedir. Havâle usulü Osmanlı mâliyesinin esasıdır. Zira o devirde gelirlerin bir

merkezde toplanması çeşitli güçlükler yüzünden imkânsız gibi idi. Bilhassa mahsûlden aynen alınan âşâr vergisini devletin depolarda toplaması, para çevirmesi, sonra maaş olarak askere dağıtması imkânsızdı. Bu sebepten âşârın toplanması işini, zaten köyde oturan sipahiye havale etmişti. Sipahiler, timar olarak tevcih olunan köyde oturmağa mecbur idiler. Köylü, sipahi için yaptığı anbara bu mahsûlu taşır, yahut en yakın pazara satılmak üzere götürürdü. Timar rejiminde devlet, âşârın toplanması ve istihkak sahiplerine dağıtılması işini en kolay şekilde gerçekleştirmiş oluyordu. Timar rejimi kalktıktan sonradır ki, âşârın toplanması iltizâm usûlünün geniş ölçüde uygulanmasına ve köylünün ezilmesine yol açmıştır. Görülüyor ki, timar rejimi aynı zamanda mahallî bir zarureten doğuyordu.

Sipahinin tâyini ve azli Sultan, yani merkezî hükûmet tarafından yapılırdı. Prensip olarak ilk defa bir timar almak için merkeze gidip Padişah'ın berâtını sağlamak gerekirdi. Her türlü terfiler, yani timar miktarının arttırılması beylerin verdiği vesikalara göre Padişah tarafından yapılır ve merkezde Defterhane'deki defter-i hakanilerde işlenirdi. Bu suretle sipahiler, daima merkezin emir ve kontrolü altında asker - memur durumunda idiler. İşte bu özelliği, timar rejimine feodal sıfatı vermemize mânidir. Osmanlı timar rejimi, bazı benzerliklere rağmen, bu esas noktadaki fark dolayısıyla bir feodalizm değildir.

Sipahi, seferlerde gösterdiği yararlık karşılığında sancak beyi veya beylerbeyinin verdiği bir tezkireye göre defterde yazılı ilk timarı, kılıç timarı, üzerine yeni zamlar alabilirdi (bu zamlara terakki denmektedir). Alelâde bir timarlı sipahinin bey sınıfına yükselmesi nadirdir. Beyler, genel olarak sarayda hizmet görmüş ve mühim hizmetlere yükselmiş iç-oğlanları arasından tâyin olunurdu. Meselâ Padişah'ın Hâs Odasındaki silâhdar, Saray'dan çıkmada sancak beyi tâyin olunurdu. Böylece Padişah, sipahi ordusunun kumandanlarını doğrudan doğruya kendine bağlı ve sadakatinden emin olduğu yetişmiş köleleri arasından seçmekte idi. Beylerbeyilik gibi makamlara Saray Kapı Ağalarının getirildiğini biliyoruz. Osmanlı askerî tarihinde gördüğümüz bir çok hadım paşaların menşei budur.

Askere olan ihtiyaç dolayısıyla devlet, yeni timarlar teşkilini sağlamağa çalışır, deftere geçmemiş gelir kaynakları bulanları mükâfatlandırır. Aynı gaye ile boş toprakların açılması, ziraat sahalarının genişlemesi teşvik olunurdu. Zeâmet sahipleri ve diğer beyler öldüklerinde, oğullarından bir kısmına timarlar tevcih olunurdu. Meselâ zeâmeti 20 binle 50 bin arasında olan bir subaşı öldüğü zaman oğullarından birine beş bin, diğerine dört bin akçalık timar verilirdi. Timarı 10 bin ile 20 bin arasında bulunan bir sipahi eğer harpte ölmüş ise bir oğluna dört bin, diğer oğluna üç bin

akçalık timar tevcih olunurdu. Timar sahiplerinin oğulları yedi sene içinde timar için müracaatta bulunmazlarsa, haklarını kaybederlerdi. Zaruret halinde bir kılıç timar, müsterek olarak oğullara verilir; azledilen sipahiler, askerî sıfatlarını muhafaza ederler ve tekrar kendilerine timar tevcih edilirdi. Bu maddeler açıkça gösterir ki, timarlı sipahiler devlet ve cemiyet içinde belli bir zümre teşkil etmektedir. Reâyâdan yani vergiye tâbi tebaadan, sipahi yapılması kanuna aykırı idi. Buna karşılık, fethedilen memleketlerde eski rejimden kalan askerî sınıfların askerî sıfatları çoğu zaman Osmanlı devleti tarafından da devam ettirilmiş ve kendilerine sipahi timarları verilmiştir. Bu suretle XIV. ve XV. yüzyıllarda Osmanlı ordusunda yüzlerce hristiyan timarlı seferlere katılmakta idi. Fakat bunlar zamanla islâmlaşmışlardır (bak: H. İnalçık, Stefan Duşan'dan Osmanlı İmparatorluğuna, Fuat Köprülü Armağanı). 17. asırda Koçi Bey ve başkaları, reâyânın askerî sınıfa alınmasını, devleti yıkıma götüren başlıca âmillerden sayacaklardır. Böylece sipahi sınıfı ayrı bir askerî sınıf sayılırdı.

Timarlı sipahilerin kaynağı meselesine gelmiş bulunuyoruz. Yukarıdaki açıklamalar sırasında Padişah ve Bey kullarının timar aldıklarını, hattâ yüksek kademeleri tamamiyle ellerinde bulundurduklarını gördük. XV. yüzyıla ait timar icmal defterleri zeâmetlerin de çoğunlukla onların ellerinde bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ancak uc sancaklarında, akıncıların bulundukları serhadlerde kumandanlıklar da çoğunlukla Anadolu'dan gelen Türklerin elindedir. Timarlı sipahilerin menşei çeşitlidir. Pâdişah ve bey kulları yanında Anadolu'da eski Türk beyliklerinin, Rumeli'de eski Balkan devletlerinin askerî sınıflarına mensup kimselere Osmanlı timar kadrosunda yer verilmiştir. Zaten bu siyaset bu bölgelerin Osmanlı imparatorluk düzenine nisbeten kolayca dahil olmasını ve onunla kaynaşmasını sağlayan başlıca bir âmildir. Pâdişah ve bey kulu veya eski askerî sınıflara mensup olmayanlar için timar almak ve sipahi sınıfına girmek için başlıca yol, Padişah seferlerine, gâzâyâ katılmak ve yararlık göstermektir. Harp meydanlarında yararlık gösterenlere timar verilmesi için beylerin tertip ettikleri listeler, Osmanlı arşivlerinde günümüze kadar gelmiştir. Bu timar tevcihleri genel olarak fethedilen topraklar üzerinde yapıldı. Akınlarda yararlık gösteren akıncılara keza timar verilirdi. Böylece Rumeli'de ve Orta Avrupa harp meydanlarında Anadolu'dan gelen binlerce Türk gönüllü veya akıncı olarak büyük yararlıklar karşılığında fethedilen topraklarda timarlı sipahi olarak yerleşiyorlardı. Büyük seferler sırasında Pâdişah Anadolu'ya fermanlar göndererek meydanlarda okutur, gençleri gönüllü olarak gâzâyâ çağırır ve yararlık göstereceklerine timar vaadinde bulunurdu. Bu usûlün Osmanlı devletinin başlangıcından

itibaren kullanıldığı ve timar sisteminin daha basit bir şekilde olarak o zamandanberi uygulandığı hakkında bazı tarihî ip uçları vardır bak: Âşık Paşazade Tarihi). İlk devirlerde Osmanlı süvari kuvvetleri her halde bu şekil sağlanıyordu. 1301'de Baphaeon savaşında Osman Gazi'nin kuvvetlerinin bir kısmı süvari idi. Bu gaziler, gaza yapmak ve dirlik sahibi olmak için onun bayrağı altına koşmuş olan Türkmen süvarileri idi. Rumeli fütuhatının ilk devresinde yine Anadolu'dan gelen bu Türkmen süvarileri önemli bir rol oynamış görünmektedirler. Herhalde uç beyliği devrinde Osmanlı sipahi ordusunun büyük bir kısmını onlar teşkil etmiş olmalıdır. Fakat yukarıda işaret ettiğimiz gibi, daha sonraki devirlerde Osmanlı ordusu bir imparatorluk ordusu halinde inkişaf ederken timarlı sipahiler çeşitli mensesden toplanmağa başlamıştır. Fetihler ilerlediği devirde, Anadolu'dan giden gönüllüler serhadlerde akıncı yazılır ve daimî gazâ faaliyetine katılırlar ve bir timar dirliği beklerlerdi. Bu Anadolu akıncılarının en yoğun bulundukları sahalardan biri, Deliorman ve Dobruca serhaddi idi. Anadolu Türkmen çevrelerinin dinî, içtimâî geleneklerini orada temsil eden bu akıncılar, gerilerindeki timar sipahilerine ve onları esas askeri sayan devlete, karışık zamanlarında baş kaldırmaktan ve genel olarak karşı olmaktan vazgeçmemişlerdir. Modern bazı cereyanlara benzetilmeye çalışılan Şeyh Bedreddin hareketinin esas sebebi de bundan ibarettir. Akıncılar ve gönüllüler fütihat devirlerinde az çok timara nail oluyorlar, gayelerine erişiyorlardı. XVI. yüzyıl ortalarında Orta Avrupa'da yapılan savaşlar daha ziyade piyade ve topçunun rol oynadığı kale muhasara savaşları halini almca geniş bölgelerin fethi durdu. Gönüllü ve akıncıların çağı kapandı. Memleket içinde ve bilhassa Anadolu'da timar için rekabet ve mücadele şiddetlendi. Timar ümidile serhadlere gidemeyen Anadolu delikanlıları sekban bölüklerine katılmaya ve yevmiye karşılığında Paşaların kapısında veya Pâdişahın ordusunda hizmet etmeğe başladılar. Bu sekban bölükleri ise Anadolu'da korkunç Celâli kargaşalıkları devrini açacaktır. Bu açıklamaların sonucu olarak diyebiliriz ki, timar rejimi aynı zamanda imparatorluğun siyasî - içtimâî tarihine şekil ve yön veren en önemli müesseselerden biridir.

Timar rejimi, aynı zamanda imparatorluğun eyalet idaresinin temelidir. Osmanlı imparatorluğu cihanşümûl bir politika güden ve hristiyan Avrupa'nın en büyük ordularıyla savaşmak mecburiyetinde bulunan bir devlet olarak, bütün kaynaklarını bu muazzam mücadele için seferber edecek şekilde teşkilâtlandırmıştı. İmparatorluk arazisi, timarlı sipahi kuvvetlerinin kumandanı olan beylerbeyiler idaresinde geniş idarî birliklere ayrılmıştı. XV. yüzyılın ilk yarısında bütün imparatorluk üç beylerbeyliğe, Anadolu, Rumeli ve Rûm (Sivas - Amasya) beylerbeyliklerine ayrıl-

mıştı. XV. yüzyılda beylerbeyliklerin adedi gittikçe arttı. XVII. yüzyıl başlarında sayısı 32'ye yükseldi. Beylerbeylikler sancaklara, sancaklar da subaşılıklara ayrılmakta idi. Subaşılıklara dahil köylerde ise sipahiler oturdular. Sefer zamanı sipahiler, her subaşılıkta bulunan Çeribaşılar tarafından toplanır ve subaşıların kumandası altında gösterilen yerde sancak beyinin kumandası altına girerdi. Sancak beyleri de önceden bildirilen yerde beylerbeyinin kumandası altına girmek üzere hareket ederlerdi. Beylerbeyi kendi eyaletinin askerini alarak bildirilen yerde Padişahın ordusu ile birleşirdi. Meselâ Yavuz Selim'in İran seferi rûznamesinde bu gibi iltihaklar şu şekilde kaydolunmuştur: "Rebîülevvelin on birinci gününde Yenışehir önünde Rumeli askeri ve Anadolu vilâyeti leşkeri beylerle gelüp ordû-yi hümayûna mülhak oldular". Gelen beylerbeyi Padişah'ın önünde geçit resmi yaparak ordusunu gösterdi.

Beylerbeyiler ve kendilerine tâbi sancakbeyleri, subaşıları ve sipahiler seferde olmadıkları zaman bölgelerinde asayişî muhafaza etmekle Padişahın emirleri ve kanunlara göre kadınların verdikleri her türlü kararları icra sahasına koymakla mükellef idiler. Bu suretle timarlı sipahiler bu günkü jandarma hizmetini de görmekte idiler.

Timarın, sipahilerin tamamıyla şahsına verilen asgari bir miktarı vardır ki, buna kılıç timar denirdi; deftere o miktarda kaydolunur ve parçalanmazdı. Bu miktar devrine ve gölgesine göre değişmişti. XVI. yüzyılda Anadolu beylerbeyliğinde kılıç timar 3000, Karaman'da 2000 akça idi. Kılıç timar'dan fazla o sipahi tasarruf ettiği miktar için bir veya bir kaç cebelû ve gulâm, zırh, çadır v.s. getirmeğe mecbur tutulurdu. Meselâ 1431'de Arnavutluk'ta 2236 akçalık bir timar için sipahi kendi cebelû sayılmış ve bir gulâm (yardımcı) getirmek mecburiyetinde tutulmuştur. Fakat 3040 akça timarı olan başka biri kendi zırhlı olarak gelmek ve yanıyla bir cebelû getirmekle mükellef tutulmuştur, 50762 akça zeâmeti olan subaşı ise, 10 cebelû, bir çadır, bir ufak çadır ve at zırhı sağlamakla mükellefti. Bir çok sipahiler göze girmek için borçlu oldukları cebelûdan fazlasını getirirlerdi. Fakat XVI. yüzyıl sonlarında malî ve iktisadî buhran yüzünden paranın kıymeti ve binnetice timarların sabit kalan değeri azınca, timarlılar kendileri dahi sefere zorla götürülür olmuşlardı.

Cebelû, tam teçhizatlı askerdir. Sipahiler ok yay, kılıç kalkan, mızrak ve gürz gibi orta çağa mahsus geleneksel silâhlarla mücehhez idiler. Bu ordunun Avrupa orduları karşısında üstünlüğü, hafif süvari olarak daha uzlu manevra kabiliyetine sahip olması ve geleneksel Türk taktiğini, yani açıp dağılır gibi yaparak düşman saflarını bozmak, sonra onu maharetle toplatma usûlünü maharetle uygulamasındadır. Bu manevra, davul ve

bayrak işaretleriyle yapılır. Türk okları, kılıçları ve atları da geleneksel üstün vasıflara sahipti. Buna, her zaman bir orduyu zafere ulaştıran en mühim unsuru, bu taktiği ve silâhları kullanan savaşçı ve kahraman milletin bozulmaz cevherini ilâve etmeği unutmamak gerektir.

Yukarıda timar rejiminin bozulmasına yol açan sebeplere yer yer temas ettik. Bu sebeplerin başında bir orta çağ askeri olan sipahinin modern çağın tüfekli ağır piyadesine karşı koyamaması, kale muhasara savaşlarında ancak yardımcı asker olarak hizmet edebilmesi gelir. Sipahiler, atı ve konvansiyonel silâhları erce savaşın vazgeçilmez vasıtaları sayarak tüfek kullanmağı bir aşağılık saymış, sipahilik geleneklerini terketmek istememiştir. Orta çağlarda süvariliğin hâkim sınıflarla asillerin ayırd edici vasfı sayılmış bulunduğunu burada hatırlamalıyız (bk: Belleten, No. 83, s. 507-508). Timarlı sipahiler yerine Anadolu'da tüfekli sekbanların türemesi, Osmanlı askerî ve siyasî tarihinde bir dönüm noktası teşkil eder. Bundan sonra Osmanlı ordusunun Anadolu'dan aldığı gerçek askerler, bu sekbanlar olacaktır. Bunlar, ücretle hizmet gören tüfekli askerlerdir. Timar rejiminin dağılması ve eski karakterini tamamiyle kaybetmesi yine XVI. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı para sisteminde ve maliyesinde meydana gelen derin değişikliklerle de ilgilidir (bak: H. İnalcık, Türkiye'nin İktisadî Vaziyeti..., Belleten, No. 60, s. 651-684). Özetle diyebiliriz ki, timar rejimi, Türk tarihinin doğurduğu askerî - içtimai - siyasî bir rejim olarak Osmanlı imparatorluğunu yaratmış, XVI. yüzyıl ortalarından itibaren modern çağın yeni şartları karşısında değerini ve fonksiyonunu kaybederek çözümlüp dağılmıştır. Timar rejiminin inhilâliyle Osmanlı imparatorluğunun çöküşünün aynı zamana rastlaması şüphesiz bir tesadüf değildir.

(Türk Kültürü, sayı: 34, s. 130-137)